

УДК 339.72

Альваро Сенсіні (Швейцарія)

За нову систему міжнародних платежів

Світова економічна криза та невпевненість – загроза розвитку економіки. Мета даної статті – показати, що існуюча система міжнародних платежів є дезорганізованою та потребує реформування. Реформа запропонована автором спонукає заклади світових центральних банків діяти як міжнародні розрахункові установи для забезпечення стійкості валютного курсу не примушуючи країни відмовитися від суверенітету валюти та не потребуючи будь-якого втручання в монетарну політику.

Ключові слова: гроші, банківські операції, міжнародна грошова система, міжнародні платежі.

Вступ

Більшість погоджуються з тим, що існуюча система міжнародних платежів не є конкурентоспроможною та потребує реформування направлено на вирішення проблеми міжнародної резервної валюти. Це питання повністю не визначено, тому є незрозумілим з якої точки зору його потрібно досліджувати – політичної чи наукової. Мета даної статті – показати, що необхідно провести реформу перетворення існуючої недієвої системи на систему відповідно до принципів валютних та банківських операцій.

У другому розділі запропоновано короткий аналіз принципів роботи вітчизняних платіжних систем, основаних на фінансовому посередництві. У статті досліджено природу та роль грошей, а також визначено які умови надаються однорідній національній платіжній системі. У третьому розділі розглянуто потребу поширення однакової однорідної системи платежів на міжнародному рівні. Після критичної оцінки існуючої недосконалої системи міжнародних платежів, пропонуємо розглянути план представлений Кейнсом на Бретонвудській конференції на основі аналізу валютного курсу Шмідта (Шмідт, 1973, 1985, 1988). Зазначимо, що хоча, план Кейнса базується на принципах банківських операцій, в ньому не достатньо чітко відокремлюється валютний курс від фінансового посередництва, що є головною причиною чому він не став альтернативою плану Уайта.

Світу потрібна система загальних стандартів та механізму кінцевого встановлення міжнародних трансакцій. Необхідно вирішити як валютні так і фінансові проблеми, що потребують реформування функції грошей разом з кінцевими платежами. У останньому розділі коротко оглянемо головні принципи реформи та визначимо як вона може бути поетапно впроваджена, починаючи з груп країн.

1. Гроші та банки

Не має сумніву в тому, що у всіх економіках гроші – це банківські гроші. Відомо, що банківські гроші випускаються кожним банком у національній валютній системі. Вважають, що національна валюта може бути випущена лише центральним банком країни, але це не так. Центральні банки – єдині заклади уповноважені випускати банкноти, це правда, але вони не мають прямого контролю над комерційними або приватними банківськими депозитами, які є важливими компонентами обороту грошей. У даному розділі розглянемо природу банківських грошей та їх функції як стандартної одиниці вартості та платіжних засобів.

Що означає для банку випускати гроші як власне визнання боргу використовуючи подвійний запис? Відповіддю на це питання є те, що банк включає в список визначену кількість розрахункових одиниць активів. На практиці, це відповідає відкриттю лінії кредитування. Через наш банк ще не проводилися трансакції та платежі. З того часу як подвійний запис дорівнює 0, не випущено ні однієї грошової одиниці. Однак, помилково вважати, що значення такого запису дорівнює 0. 0 – це число, а саме перший номер ряду цілих чисел, подвійний запис дозволяє використовувати його в економіках як результат позитивного та негативного випуску однакової величини.

Поняття того, що банківські гроші в основному виражені у числовому значенні, не дивує. Крім того, ні особи, ні установи не можуть вважати їх активами. Тому зрозуміло, що гроші повинні тримати окремо від грошового доходу. З відкриттям кредитної лінії, банки повідомляють своїм клієнтам, що вони можуть та готові проводити платежі від їх імені за умов отримання доступу (прямого або непрямого) до грошового доходу потрібного для проведення фінансових операцій. Важливо зрозуміти, що прибуток отримується за рахунок виробництва, а не кредиту. Якщо немає виробництва банки не можуть здійснювати кредитування (Шмідт 1975; 1984а; Сенсіні 1988; 1997; 2001а; 2005; Россі 2001; 2003, 2007, 2009b).

Розглянемо приклад виплати заробітної плати за кількістю грошових одиниць x реалізованих банком B від імені клієнта F . Активуючи кредитну лінію клієнта, у балансовому звіті банк зазначає робітників W як зобов'язання, та фірму F як активи. Як результат, робітники W отримують позитивну суму прибутку, що знаходиться на депозиті у банку B , клієнт F має заборгованість перед банком B . Мета отримання кредиту в банку робітниками W – прибуток на момент виплати заробітної плати, які є також боргом перед банком фірми F . Що є об'єктом прибутку та що він визначає? Відповідь на ці питання проста – випуск продукції. Через виплату заробітної плати відбувається повна заміна, на основі якої реальний випуск перетворюється на грошовий прибуток, тобто, визначається прибуток від випуску (Шмідт, 1984а). Що стосується грошей, то вони випускаються та вилучаються кожного разу при виплаті заробітної плати.

Банки випускають гроші для кожного платежу, а вкінці проведеного платежу гроші вилучають. Оскільки платежі – це миттєве явище, гроші вилучаються так же швидко як і випускаються, залишаючи простір для активів та пасивів, визначаючи формування, переказ або ліквідацію прибутку. Гроші відіграють подвійну роль: вони представляють числове вираження випуску продукції та за їх допомогою проводять платежі (Шмідт, 1984а; Сенсіні, 2001а; 2003; 2005; Россі, 2001; 2006; 2007). За першою функцією гроші мають кількісну форму, а випуск – це їх реальний зміст, де вони як засоби платежу переводять прибутки від клієнта до банку та навпаки. У нашому прикладі, грошові одиниці x – цифрова форма випуску, їх кількісний вираз. В той же час, грошові одиниці x надають можливість виплачувати заробітну плату та формувати грошові прибутки, що миттєво поступають до банку.

Банки – це фінансові посередники. Для того, щоб краще зрозуміти відмінності між грошима та прибутками необхідно розглянути подвійний процес посередництва, що реалізується банками.

2. Валюта та фінансове посередництво

Для того, щоб економіка могла існувати як наука необхідно визначити об'єкт її дослідження. Цим об'єктом є випуск, а гроші – це необхідний елемент забезпечення його кількісного вираження. Без грошей випуск буде лише купою фізично неоднорідних об'єктів. Потрібно зрозуміти, що в економіці одиниця виміру одночасно є кількісною та реальною, навіть якщо гроші є чисто кількісною одиницею. З часів Вальраса (1884/1874) добре відомо, що економічна вартість не матеріальна, що означає, що вартість випуску не може бу-

ти визначена при порівнянні її з вартістю визначених стандартів. Ми не можемо виразити економічну вартість використовуючи масштаб. Якщо б економічна вартість була матеріальною, гроші повинні були б створюватися з тієї ж самої матерії, що і випуск. Так як це неможливо, гроші мають числову форму, що надає випуску кількісного вираження, коли один (випуск) стає реальним змістом іншого (грошей). Гроші – необхідний елемент економіки для визначення стандартів; інший необхідний елемент – випуск (Шмідт, 1984а; Сенсіні, 2001а; 2005; 2008; Россі, 2003; 2007). Але самого кількісного вираження не достатньо, вони мають бути тісно пов'язані з випуском так, щоб кількісна форма та реальний зміст стали єдністю. Це спостерігається при виплаті заробітної плати. Єдність грошей та випуску сприяє зростанню економічних стандартів виміру одиниць заробітної плати.

В економіці не виділяють окремо випуск та рівень стандартів, але виділяють єдиний об'єкт – результат об'єднання грошей та фізичного випуску. Визначені банками як активи та пасиви (Шмідт, 1966), гроші є об'єктом їх посередництва. Таке твердження потребує додаткового пояснення.

З того часу, як більшість економістів (наприклад, Фрідман, Клівер, Джонсон, Саєрс, Гудхарт, Граціані, Мур, Врей) не визначають різниці між грошима та прибутком, посередництво банків практично визначається за їх втручанням як фінансових посередників. Подвійний запис ведуть для того, щоб показати, що гроші є потоком. Якщо банк B платить агенту C від імені A , обидва A та C є одночасно боржниками банку B . Щоб краще зрозуміти зазначений приклад, у подвійному записі зазначається дебет та кредит кожного учасника трансакції, а не окремо дебет одного суб'єкта та кредит іншого. Для нашого випадку це означає, що гроші випускаються та вилучаються як для суб'єкта A так і для суб'єкта C . Банк випускає гроші кожного разу як проводиться платіж, він робить це через дебет та кредит як платника так і одержувача платежу. Тож гроші ніколи не перебувають у володінні певного економічного суб'єкта: вони переказуються до банку суб'єкта A , від A до C , від C назад до банку B . Круговий потік найкраще визначає банківські гроші, що показує, що такі фізичні показники як маса, кількість та оборот є показниками їх визначення. Не існує поняття “маса” грошей, наївно вірити, що оборот грошей може відбуватися з певною швидкістю. Кількісна природа банківських грошей, а також дотримання принципів подвійного запису не залишає місця суперечкам: гроші – це простий потік, що забезпечує проведення трансакцій; це засоби платежу, а не його реальний зміст чи об'єкт.

Фінансове посередництво банків полягає у забезпеченні економіки через грошові потоки, які необхідні для проведення платежу. Банки використовують подвійний запис як спеціальну техніку встановлюючи грошові потоки через послідовність випуску та вилучення (Шмідт, 1984а; Сенсіні, 2001а, 2005; Россі, 2007, 2009b). Однак цього не достатньо, щоб платежі були погашені. Звісно фінансове посередництво необхідне для того, щоб гроші передавали реальний об'єкт від платника до одержувача платежу. Самі банки не в змозі цього зробити. З наукових праць класиків економічної науки (Сміт 1776/1991, Рікардо 1817/1951, 1951-5, Маркс 1867-1894/1976-1981), відомо що фінансове посередництво підвищує прибуток. Зараз прибутки вкладаються в банки. Це є необхідністю, оскільки прибутки є результатом об'єднання випуску та грошей, при чому гроші направляються назад до банку, де вони були випущені. Відповідно до подвійного запису, всі вклади в банках звужуються під відсотки. З моменту нарахування прибутку банки стають фінансовими посередниками.

Розглянемо що буде відбуватися у момент виплати заробітної плати (таблиця 1).

Таблиця 1. Виплата заробітної плати

Банк	
Активи	Пасиви
Фірма <i>F</i> х	Одержувач заробітної плати х

Якщо одержувач грошей по акредитиву, одержувач заробітної плати кредитується банком, який виплачує кошти, то об'єктом одержувача заробітної плати є прибуток від внесених грошей в банк. Інакше кажучи, одержувач заробітної плати звужує гроші під відсоток прибутку та стає власником депозитного сертифікату. Запис пасивних рахунків одержувача заробітної плати у балансовому звіті поєднаний з записом пасивних рахунків фірми *F*. Фактично заробітна плата виплачується від імені фірми *F*, яка стає боржником банку. Що ж є об'єктом боргу перед банком? Що фірма *F* отримує від банку *B*? Відповідаємо: той же самий прибуток від внесених грошей в банк одержувачем заробітної плати. Банк *B* виступає посередником, він отримує кошти від одержувача заробітної плати та передає їх фірмі.

Виплата заробітної плати – лише один приклад фінансового посередництва. Банки є посередниками кожного разу коли проводяться платежі, тому коли *A* просить банк *B* переказати кошти *C*, то банк дебетує рахунок *A* та кредитує рахунок *C* з таким же розміром коштів. Щоб бути більш точними, банк *B* робить набагато більше: він кредитує та дебетує рахунки *A* та *C*. Якщо банк

B збалансує дебет суб'єкта *A* та кредит суб'єкта *C*, це не буде відповідати логічним вимогам подвійного запису: кожен запис буде простим, а не подвійним. У реальності, такий приклад не є відповідним, оскільки для того, щоб заплатити суб'єкту *C* банк спочатку повинен кредитувати рахунок *A* позитивними коштами (внесеними *A* або кимось іншим), а потім дебетувати його/її рахунок такою ж сумою коштів. Аналогічно банк *B* кредитує суб'єкта *C* надходженнями від суб'єкта *A*, та миттєво дебетує суб'єкта *C*, оскільки надходження зразу вносяться в банк. В кінці суб'єкт *A* або збалансує позицію (якщо переказує гроші суб'єкту *C* з його депозитів) або бере гроші в борг у банку, та суб'єкт *C* або збільшує його депозити або компенсує попередній борг перед банком.

Акцентуємо увагу на тому, що валютне та фінансове посередництво підпорядковується принципам подвійного запису та представляє складові елементи системи платежів (Мур, 1988; Делеплейс та Нел, 1996; Граціані, 2003; Россі, 2007). Ці два види посередництва притаманні для кожної системи. Сьогодні багато економістів прирівнюють гроші та надходження, тому це приводить до плутанини валютного посередництва з фінансовим посередництвом банків. Зазвичай не визначають різниці між емісією грошей та наданням кредиту, та стверджують, що банки надають кредити випускаючи гроші, неначе вони можуть випускати гроші як чисті активи. Це велика помилка, яка бере свій початок з концепції про товарні гроші, та показує як мало ми знаємо про природу грошей. Важливе відкриття зробив Шмідт (1960, 1966, 1975), але його визначення грошей як активів-пасивів мало відоме. Здебільшого економісти помиляються визначаючи гроші та кредит за тим фактом, що валютне посередництво завжди слідує за фінансовим посередництвом (Шмідт, 1984а; Гнос, 1998, 2003; Сенсіні, 1997, 2005, 2008; Россі, 2007, 2009b). Наприклад, коли виплачується заробітна плата, банк проводить платіжне кредитування фірми *F*, правильніше сказати фірма *F* отримує прибутки від кредиту наданого банком *B*. Це не означає, що банк *B* надає кредит фірмі *F* випускаючи гроші. Природа кредиту – прибуток отриманий від випуску та депозитів банку *B*.

Емісія грошей необхідна для того, щоб проводити платежі від платника до одержувача платежу, в той час як прибуток необхідний для надання платежам певного змісту. Кожна платіжна операція представляє собою оборот грошей та оборот прибутків, а банки є запорукою існування цих двох оборотів на основі валютного та фінансового посередництва.

3. Національна платіжна система

Оскільки гроші випускаються банками як безпосереднє визнання боргу, виникає проблема неоднорідності поняття кожного банку “Я винен” (I owe you). Для того, щоб існувала національна валютна система випуск грошей кожним банком повинен бути однорідним. Це можна зробити через систему міжбанківського розрахунку керованого центральним банком.

Коли клієнт банку В1 платить іншому клієнту банку В2, банк В1 не переказує кошти напряму банку В2, якщо б банк В1 переказував кошти банку В2, останній повинен би був платити за визнанням боргу перед банком В1. Від несплати ухиляються через центральний банк, котрий платить банку В2 від імені банку В1. Центральний банк є посередником, через який гроші випущені комерційними банками стають однорідними, тобто отримують форму державних або національних грошей. Центральні банки не є першими установами випуску грошей, досі їх існування як розрахункових закладів для будь-яких трансакцій на міжбанківському ринку є важливим, оскільки через їх посередництво на національному рівні може існувати однорідний валютний простір.

Сучасна система міжбанківських платежів – це система розрахунку у режимі реального часу, що означає, що кожний платіж проведений центральним банком від імені комерційних банків повинен сплачуватися у момент платежу. Таке положення відповідає закону логічної тотожності між кожним окремим суб'єктом продажу та купівлі визначеним Шмідтом (1975) на основі рухомої природи банківських грошей. Згідно з зазначеним законом, покупець водночас є продавцем та навпаки. Здається абсурдним, але закон Шмідта стає зрозумілим як тільки визначаємо, що тотожність між купівлею та продажем підтверджується, якщо ми розглядаємо ринок праці та фінансовий ринок в цілому. Тож, одержувач заробітної плати є продавцем на ринку праці та покупцем (деPOSITНИХ сертифікатів) на фінансовому ринку, в той час як фірми – це покупці на ринку праці та продавці (облігацій) на фінансовому ринку. Споживачі продають облігації або депозитні сертифікати та купують вироблену продукцію, де фірми продають вироблену продукцію та купують депозитні сертифікати. Як розрахунковий заклад, центральний банк застосовує цей принцип до комерційних банків, вимагаючи від них компенсувати його платежі (продаж товарів, послуг та фінансових вимог) за такі ж грошові надходження (продаж товарів, послуг та фінансових вимог). Оскільки комерційні банки виступають валютними та фінансовими посе-

редниками від імені клієнтів, центральний банк є валютним та фінансовим посередником по відношенню до комерційних банків: він випускає (державну) валюту необхідну для проведення міжбанківських платежів, та є запорукою впевненості, що платежі проводяться через компенсацію (безготівковий розрахунок між банками).

4. Існуюча недієва система міжнародних платежів.

На сьогоднішній день платежі між країнами проводяться через одну або більше національних валют без допомоги будь-якої міжнародної розрахункової системи. Тому не дивно, що відсутність досконалої системи міжнародних платежів є причиною серйозних порушень, що заважають розвитку як розвинутих країн так і країн, що розвиваються. Аналіз двох тісно пов'язаних припущень буде достатнім для того, щоб показати чому принципи прийняті у Бретоні Вудсі привели до появи недієвої системи міжнародних платежів. По-перше, оскільки гроші випускаються різними національними банківськими системами, національна валюта є неоднорідною. По-друге, національна валюта встановлює визнання боргу банківської системи яка їх випускає. Жодна система міжнародних платежів не може існувати без загальних стандартів та механізму, який гарантує, що система має реальний зміст. Якщо країна А платить країні В грошима країни А жодна з цих вимог не підтримується. Що отримує країна С в обмін на реальний експорт – просте визнання боргу, обіцянка, що помилково надається для визначення чистої вартості активів. Гроші країни А вносяться в активи банківської системи країни С. Визначимо дві помилки: проста кількість грошей визначається за активами, інфляційна емісія грошей вилучається з країни С (Шмідт, 1984b).

Навіть якщо несплата країни А пов'язана з несплатою країни С за умов якщо торгівля збалансована, порушення, спричинене використанням національної валюти як міжнародного засобу та об'єкту платежу, не може бути резорбоване. В обох країнах виникає інфляційний розрив, що є ознакою взаємної несплати. Міжнародна інфляція приймає особливу форму коли у країні А підвищується торговий дефіцит та її національна валюта є резервною валютою. У цьому випадку платіж країни А призводить до подвоєння, що відображається у збільшенні фінансового капіталу у країні кредиторі без скорочення фінансових депозитів країни А. Руефф (1963) відмітив, що феномен подвоєння пояснює природу євро валюти, та є головним елементом розуміння патологічного міжнародно сформованого капіталу.

За умов відсутності надійної системи міжнародних платежів, трансакції між країнами проводяться грошима (Шмідт, 1985). Потрібно пам'ятати, що гроші не те саме, що прибуток. В середині економіки кожної країни, платежі проводяться за рахунок грошей. Прибуток, що визнається за випуском продукції, компенсує фінансові платежі. У регулярно працюючій системі платежів, гроші завжди будуть приносити прибуток, тому не має причин хвилюватися про ризик. Однак сьогодні у світі все відбувається по іншому. Якщо розглядати лише міжнародні платежі, то стає зрозумілим, що гроші вводяться в оборот неначе їх природа може значно змінити національний та міжнародний зміст. Крім того, що гроші мають кількісне вираження, їх ще розглядають як вид товару, активи, що можна продавати та купувати, які також мають ціну (Айзман та Лі, 2007; Бордо та Джеймс, 2008; Кабале-ро та ін., 2008; Дулі та ін., 2009). Деякі економісти розуміють, що гроші повинні мати числове вираження, але не можуть самі по собі мати ціну. Чи можемо ми вважати, що переходячи з національного на міжнародний рівень гроші можуть перетворитися з простої числової форми на об'єкт обміну? Ця радикальна зміна у природі грошей робить абсурдним те, що за межами їх національних кордонів гроші більше не відносяться до прибутку. Коли сума грошей країни А вноситься до банківської системи країни С, не лише частина акцій прибутку країни А покидає банки. Загальна сума прибутку країни А вкладена в середині її банківської системи, служить поясненням чому гроші країни А вкладені до банку країни С є нічого більше як просте визнання боргу.

Інше серйозне порушення спричинене існуючою недієвою системою міжнародних платежів стосується чистого прибутку від відсотків боргу менш розвинутих країн (less developed countries (LDCs)). Науковці зазначають, що LDCs, які мають заборгованість змушені двічі сплачувати відсотки по зовнішньому боргу. Сплата відсотків, що дорівнює x має повну вартість $2x$ (Сенсіні та Шмідт, 1991; Шмідт, 2006). Це може здатися дивним. Все так відбувається, тому що платежі проведені країною-боржником мають передаватися країні-кредитору. Оскільки не має міжнародної платіжної системи, яка може забезпечити міжнародну валюту необхідну для проведення цих платежів, країна боржник повинна втратити частину національних ресурсів для визначення іноземної валюти необхідної для проведення платежу їх резидентів у міжнародному валютному 'просторі'.

Найпростіше пояснення подвійного платежу чистих відсотків сформульоване Шмідтом (2009).

Розглянемо тотожність платіжного балансу $EX = IM$, де показники EX та IM показують загальний експорт та загальний імпорт товарів, послуг та фінансових вимог країни боржника В. Виплата чистих відсотків (**in**) збільшує затрати в іноземній валюті країни В, що дорівнюють $IM + in$. Оскільки збільшення затрат країни В не порівнюється зі збільшенням річного прибутку (показник **in** – чиста сума перерахована на розрахунковий рахунок), сума **in** сплачена країною В покриває рівну частину загального імпорту країни-кредитора R та зменшує прибутки країни В. Загалом, затрати в іноземній валюті країни В становлять $IM + in$, в той час як прибутки дорівнюють $EX - in$. Зменшення прибутків країни В – це прямий наслідок збільшення затрат заборгованості у сплаті **in**.

Важливо зазначити, що резиденти-боржники країни В платять лише раз, резиденти країни-кредитора також платять раз. Другий платіж **in** стосується країни-боржника в цілому. Мова йде про макроекономіку країни В, яка страждає від затрат на ресурси спричинені другим платежем, та про макроекономіку країни-кредитора, яка отримує прибутки від цього. Офіційна статистика опублікована Світовим банком за період з 1976 по 2007 рік показує, що державні резерви країн-боржників потерпають від невиправданих затрат, що дорівнюють кількості сплачених за чисті відсотки (для детального ознайомлення дивіться Шмідт, 2009).

5. Потреба у міжнародній валюті

Використання однієї або більше національної валюти як міжнародної є несумісним з потребою створити однорідну валютну систему міжнародних платежів. Подолати неоднорідність національної валюти можна лише за умов прийняття загальних стандартів. Це є першим завданням створення міжнародної валюти: запровадити міжнародні стандарти відповідно до принципів банківської діяльності.

У плані реформ, запропонованому на Бретон Вудській конференції у 1944 році, Джон Мейнард Кейнс підтримав створення Міжнародного клірингового союзу (International Clearing Union (ICU)) та використання міжнародної валюти, яка дістала назву *банкор* та випускалася ICU. Кейнс дотримувався правил подвійного запису: 'мета створення такого Союзу проста – генералізувати основний принцип банківської справи як це показано в середині будь-якої закритої системи. Цей принцип полягає у рівності дебету та кредиту (Кейнс, 1980). В дійсності, план Кейнса не повністю відповідає принципам подвійного запису, оскільки у ньому не підтримано ідею, яка полягає в тому,

що для того, щоб задовольнити рівність дебету та кредиту ICU достатньо збалансувати кредити однієї країни та дебету іншої. Це не є основою принципу подвійного запису. Що є дійсно необхідним, так це збалансування дебетів та кредитів кожної країни, умови якого потребує оборотного використання грошей. Кейнс помилково вірив, що міжнародні платежі можуть проводитися за допомогою валюти *банкор*, що пояснює чому його план був відхилений на користь плану Уайта. Якщо б *банкор* міг стати національною валютою, чому б у цьому випадку не використати валюту найрозвиненішої країни світу? Заміна американського долара іншою валютою не є радикальною зміною та не представляє собою обґрунтованої альтернативи.

План Кейнса не був прийнятий тому що він відстоював необхідність міжнародних грошей випущених ICU за одночасного кредитування та дебаткування кожної країни, яка бере участь у проведенні міжнародних платежів. Як у кожній національній системі, головною роллю грошей є проведення платежів, а не компенсація кінцевого розрахунку. Кейнс зазначав, що валюта *банкор* випущена ICU повинна бути визнанням боргу.

Таким же чином, оскільки національні платежі між банками не можуть проводитися напряму, проведення платежів між країнами потребують використання грошей вищого ступеню (Шмідт, 1975; Сенсіні та Шмідт, 1991, 1992; Сенсіні, 2005; Россі, 2007). Якщо б банк А мав заплатити банку С прямо через кредитування його грошима А (визнання боргу випущеного банком А), платіж повинен би бути відмінений, оскільки ніхто не платить отримуючи заборгованість. Це одна з причин чому платіж проводиться центральним банком від імені банку А. Інша причина – без втручання центрального банку, гроші А та С залишилися б неоднорідними. Центральний банк виступає каталізатором та визначає загальну форму банківських грошей в середині національної системи. Аналогічний процес повинен відбуватися і на міжнародному рівні: однорідність надається національній валюті через посередництво центрального банку.

Забезпечення світової економіки міжнародною валютою, яка відіграватиме роль загального стандарту національної валюти – перший крок реформи створення впорядкованої системи міжнародних платежів. Але досі цього не достатньо. Міжнародна валюта використовується для проведення платежів між країнами, але сама по собі не може бути об'єктом платежу. Тому необхідно пояснити як через оборотне використання міжнародної валюти платежі можна проводити в режимі реального часу.

6. Фінансова проблема

В середині будь-якої вітчизняної системи, платежі проводяться ефективно за умов, якщо одержувач платежу кредитується сумою грошей витраченою на поточну продуктивність, тобто сумою прибутку. Якщо гроші не мають змісту, за їх допомогою не можна проводити платежі, а їх використання як об'єкту платежу стане причиною неупорядкованості. Гроші – це необхідний, але не основний елемент платежу. Банк випускає гроші, але він не може створити їх купівельну силу, що є результатом їх зв'язку з виробничою продуктивністю. Фінансова проблема полягає у забезпеченні купівельної сили грошей. На національному рівні це забезпечується виробництвом. Що одержувач платежу отримує в обмін на продаж товарів, послуг та/або фінансових вимог так це сума грошового прибутку визначеного за частиною поточної продуктивності. На міжнародному рівні, виробництво не береться до уваги, тому немає продуктивності, яка може надавати міжнародній валюті позитивної купівельної сили. Що робити з фінансовою проблемою на міжнародному рівні?

Можна наполягати на використанні національної валюти як міжнародної, але це далеко не прийнятне рішення оскільки національна валюта, яка отримує свою вартість за рахунок вітчизняної продуктивності та за рахунок якої проводять платежі в середині країни. За цими межами, національна валюта – лише визнання боргу, тому за її допомогою не можна проводити кінцевого платежу.

Кейнс чітко зазначає, що валюта *банкор* повинна зберігатися окремо від національної валюти та випускатися як банківські гроші. Якщо *банкор* як валюта не має внутрішньої вартості та якщо вона не може бути пов'язана з будь-яким міжнародним виробництвом, звідки вона отримає виплатну силу? Кейнс не дав точної відповіді на дане питання. Досі, рішення назвати новий міжнародний банк Міжнародним кліринговим союзом допомагає вдало вирішити фінансову проблему.

Таким же чином платежі між банками проводяться за рахунок грошей центрального банку, міжнародні платежі проводитимуться за рахунок міжнародної валюти випущеної світовим центральним банком – установою міжнародного регулювання. Купівельна сила міжнародних платежів забезпечуватиметься механізмом багатостороннього клірингу, подібного до того, що використовують у центральних банках на національному рівні. Принцип полягає у рівності між кожним суб'єктом купівлі та продажу. На міжнародному рівні кожна країна є окремим суб'єктом. Країна буде платити в тій мірі, у якій платить інша краї-

на. Це можна продемонструвати на прикладі двох країн А та С. У цьому випадку за принципом, визначеним Шмідтом (1975) країна А може купувати продукцію у країни С, якщо С купує продукцію у країни А. Рівність між продажами країни А та купівлями країни С тотожна. Рівність між продажами країни А та купівлями країни А, а також між продажами країни С та її купівлями – це закон. Механізм клірингу (у нашому випадку двосторонній) на основі системи розрахунків у режимі реального часу забезпечить виконання закону. Згідно з даною системою, світовий центральний банк переказуватиме кошти країні С від імені країни А так скоро як країна А отримає прибутки від рівного цій сумі платежу.

Дебети та кредити країни А повинні бути збалансовані зі світовим центральним банком, так як і дебети та кредити країни С. Однак це не означає, що країна А (С) повинна збалансувати комерційний імпорту та експорту. Збалансований поточний рахунок не є необхідною та важливою умовою для кредиту-дебету країни А. Рівність між купівлею та продажем країн А та С перевірена на фінансовому та виробничому ринку розглядається разом, а не окремо. У нашому прикладі, країна А може мати торговий дефіцит та збалансувати свої чисті закупки товарів та послуг з чистим продажем фінансових вимог. Одночасність купівлі та продажу країн А та С показує, що у цьому випадку, дякуючи інвестиціям країни С, країна А покриває витрати на чистий комерційний імпорту. Фактично, система розрахунків в режимі реального часу дозволить країнам отримати у сфері продажу товарів, послуг та фінансових вимог реальне фінансування купівлі продукції.

7. Пропозиції вирішення проблеми

Вимоги до системи міжнародних платежів:

1. Створення міжнародної валюти у відповідності до принципів подвійного запису.
2. Використання валюти як засобу для проведення платежів між країнами.
3. Бухгалтерські відмінності між валютою центрального банку та фінансовими посередниками.
4. Різниця між валютою окремої країни та фінансовими звітами.
5. Впровадження міжнародної багатосторонньої розрахункової системи пов'язаної з потребою рівності між купівлею та продажем кожної країни.

Зазначимо, що використання міжнародної валюти стане на перешкоді її перетворення на об'єкт обміну та дозволить перейти від сьогоденного режиму коливання валютного курсу до системи

стійкого валютного курсу. В існуючій недієвій системі міжнародних платежів, валюта розглядається як товар або активи, та валютний курс прирівнюється до відповідних цін визначених за рахунок регулювання попиту та пропозиції. У новій системі ні існуючий національний курс валют ні нова міжнародна валюта не буде перетворюватися на торгові товари. Це відбуватиметься тому, що у кожному проведенні міжнародних платежів кожна країна має бути одночасно кредитована та дебетована як національними так і міжнародними валютами. Національна валюта більше не буде предметом процесу подвоєння (Руефф, 1963, 1980; Шмідт, 1984а; Сенсіні, 2001), та будучи випущеною та вилученою у кожному платежі, нова міжнародна валюта не буде обертатися на ринку іноземної валюти. Що стосується нового режиму курсу валют, визначеного Шмідтом (1984b), як системи абсолютного валютного курсу, зрозуміло, що його стабільність буде забезпечена збалансуванням валютного рахунку світового центрального банку. Використовуючи традиційні терміни – попит та пропозиція, можемо зазначити, що через оборотне використання міжнародної валюти, у кожному платежі проведеному між країнами кожна національна валюта буде одночасно поступати та вилучатися. Миттєве збалансування попиту та пропозиції не залишає місця регулюванню та гарантує стабільність нового режиму валютного курсу.

Фактично в упорядкованій системі платежів гроші миттєво замінюються на реальні товари, послуги та фінансові активи. Це означає, що реформа запропонована в даній статті може використовуватися без потреби створення нової міжнародної валюти. Що дійсно важливо, так це те, що гроші не використовуються як позитивні активи. Якщо нова система спроможна надати платежам реального змісту, тоді будь-яка національна та міжнародна валюта може зіграти роль одиниці розрахунку та засобу платежу. Впровадження системи подвійного запису між країнами є необхідним для гарантії нейтрального використання валюти на міжнародному ринку. За такої системи національна валюта вилучається з області товарів. Стабільність курсу валют робить зрозумілим використання національної валюти як засобу розрахунку по міжнародним платежам (Сенсіні та Шмідт, 2010). Створення дієвої міжнародної валюти буде сприятливим з формальної точки зору, але досі це не є головною умовою для впровадження реформи. З будь-якої причини погодження нового міжнародного стандарту є занадто складним, але складного положення можна уникнути дозволивши вести подвійний запис використаної національної валюти.

Принципи світового центрального банку, що є відповідальним за випуск міжнародної валюти та впровадження механізму багатостороннього клірингу, оснований на валових розрахунках в режимі реального часу, потребують серед країн загального погодження потреби проведення радикальної реформи існуючої системи міжнародних платежів. Дану проблему можна розглянути на конференції в Бретон Вудсі, де представники країн обговорять питання використання американського долару або будь-якої іншої національної валюти як активу міжнародного резерву. США та навіть Євросоюз найвірогідніше будуть проти такого рішення. Зазначимо той факт, що з початку 1950-х років, США має виражений торговий дефіцит, який покривається доларовим кредитуванням країни-експортера. Це дозволило США заплатити за чисті закупки іноземних товарів та послуг просто через переведення власного визнання боргу. Як вже зазначено Руеффом (1963, 1980), долари заплачені таким чином ніколи не вилучаються з банківської системи США. Частина доларів, що використовуються як активи у банківській системі країни-кредитора інвестуються в банківську систему США (купівля векселів казначейства, цінних паперів, або інших фінансових вимог), надаючи реального змісту платежам США на чистий комерційний імпорт. Інша частина доларів не переводиться в фінансові вимоги США, та визначає величину комерційного імпорту, що залишається неоплаченою. Постає питання: чому США повинні втрачати перевагу продажу без оплати?

Відповідь на це питання є доволі простою та ґрунтується на висновках про те, що впорядкована система платежів стане прибутковою навіть для тих країн, на які менше вплинула дезорганізація у валютній системі. Світ, у якому країни-боржники стають ще біднішими, обміни піддаються ризику кризи заборгованості та валютні порушення, що є результатом часткової несплати чистого комерційного експорту не є пропорційним економічному зросту. Економічне зростання індустріалізованих країн значно залежить від їх партнерів. Здається абсурдним, що така могутня та розвинута країна як США має значний торговий дефіцит. Логіка потребує порядку, тому впорядкована система приведе до встановлення торгового балансу США.

З технічної точки зору, реформа міжнародної платіжної системи потребує:

- ◆ установи світового центрального банку, що працюватиме як міжнародна розрахункова установа;
- ◆ визначення різниці між двома відділеннями всередині кожного національного центрального банку: одне відділення обслуговує коме-

рційні банки країни; інше – світовий центральний банк.

- ◆ впровадження системи розрахунків у режимі реального часу багатостороннього клірингу керованої світовим центральним банком.

Досліджена у статті реформа може впроваджуватися поетапно (Сенсіні, 2001b, 2005, 2008). На першому етапі вона може бути прийнята у визначеному колі сусідніх країн, що поділяють спільні економічні інтереси. Наприклад, група азійських країн може створити регіональний центральний банк, який би випускав гроші, що використовувалися б для проведення платежів між ними та сформувати систему багатостороннього клірингу. Кожна країна проводитиме платежі використовуючи національну валюту в середині державних кордонів, таким чином, зберігаючи суверенітет валюти. Нова спільна валюта не буде перебувати в обігу на національному рівні та не буде доступною на ринку іноземної валюти. Якщо інші країн світу не послідує за прикладом азійських країн цього буде недостатньо для гарантії загальної стійкості їх курсу валют. Стабільність курсів валют має значно підвищитися між валютами країн, що приймають нову систему.

Легко передбачити, що ці прибутки спонукатимуть інші країни впровадити таку саму систему платежів. Вірогідний сценарій може бути запропонований рядом 'валютних зон', що мають свою валюту, власні центральні банки та чий взаємні розрахунки проводитимуться через світовий центральний банк використовуючи міжрегіональну національну валюту. Наприклад, можна визначити азійську, американську, африканську та європейську зони. Платежі між країнами кожної зони проводитимуться за азійськими, американськими, африканськими та європейськими національними валютами, в той час як платежі між зонами будуть проводитися використовуючи валюту, випущену світовим центральним банком.

Висновок

Сьогоднішні фінансові та економічні кризи є зрозумілим наслідком дезорганізації системи платежів, яка бере свій початок з Конференції в місті Генуя (1922), що ґрунтується на використанні однієї або більше національних валют як активів міжнародного резерву. Настав час перегляду формування системи міжнародних платежів. Реформа, що обговорюється в статті подібна до реформи, запропонованої Шмідтом у 1973 році. В її основі лежить створення світового центрального банку для підтримки валютної стабільності не змушуючи країни втрачати валютний суверенітет, та без жодної потреби у втручанні у ринок іноземної валюти або ставки відсотка.

У висновку розглянемо приклад. Припустимо, що резидент країни А (RA) просить її/його банк провести платежі від її/його імені на рахунок резидента країни В. Комерційний банк RA дебетує її/його рахунок та проводить платіж до центрального банку країни А. Отримавши кредит від комерційного банку RA, центральний банк країни А просить світовий центральний банк (world central bank (WCB)) кредитувати центральний банк країни В. Згідно з принципами системи розрахунків в режимі реального часу WCB проводить платіж на рахунок центрального банку країни В так же скоро як тільки рахунок центрального банку країни А кредитується такою ж су-

мою. Оскільки міжнародна розрахункова система за WCB є багатосторонньою, це відбудеться в тому випадку, якщо резидент іншої країни С, попросить банк заплатити через посередництво центрального банку країни С та WCB, за їх імпорт товарів, послуг та інших фінансових активів країни А. Впровадження міжнародної розрахункової системи, яку використовує WCB запевняє, що платежі країни А мають реальний зміст (торгівля комерційними товарами та послугами збалансовується продажем товарів та послуг та/або фінансових активів). Це також гарантує використання грошей визначених як міжнародні засоби платежу та випущених WCB.

Список використаних джерел

1. Aizeman, J. and J. Lee (2007), 'International reserves: precautionary versus mercantilist views, theory and evidence', *Open Economies Review*, 18(2).
2. Bordo, M. and James H. (2008), 'The U.S. dollar and its role in the international monetary order', mimeo, December, <http://michael.bordo.googlepages.com/dollarhegemonydec1.pdf>.
3. Caballero, R.J., E. Farhi and P.-O. Gourinchas (2008), 'An equilibrium model of "global imbalances" and low interest rates', *American Economic Review*, 98(1).
4. Cencini, A. (1988), *Money, Income and Time*, London and New York: Pinter Publishers.
5. --- (1997), *Monetary Theory. National and International*, London and New York: Routledge.
6. --- (2001a), *Monetary Macroeconomics. A New Approach*, London and New York: Routledge.
7. --- (2001b), "What future for the international and the European monetary system?", *Quaderni di ricerca*, No. 4, Lugano-Vezia: Research Laboratory in Monetary Economics.
8. --- (2003), 'Micro, macro et l'analyse du circuit', in P. Piégay and L-P. Rochon (eds) *Théories monétaires post Keynésiennes*, Paris: Economica.
9. --- (2005), *Macroeconomic Foundations of Macroeconomics*, London and New York: Routledge.
10. --- (2008), *Elementi di macroeconomia monetaria*, Padova: Cedam.
11. Cencini, A. and Schmitt, B. (1991), *External Debt Servicing. A Vicious Circle*, London and New York, Pinter Publishers.
12. --- (1992), 'Per la creazione di uno spazio monetario europeo garante della sovranità di ogni singolo paese', in R. Chopard (ed.) *Europa '93! e la piazza finanziaria svizzera?*, Centro di Studi Bancari, Lugano: Meta Edizioni.
13. --- (2010), 'Towards a new system of international payments', *Quaderni di ricerca*, Lugano-Vezia: Research Laboratory in Monetary Economics, forthcoming.
14. Deleplace, G. and Nell, E.J. (eds) *Money in Motion. The Post Keynesian and Circulation Approaches*, Basingstoke and New York: Macmillan and St. Martin's Press.
15. Dooley, M., Folkerts-Landau, D. and Garber, P. (2009), 'Bretton Woods II still defines the international monetary system', *NBER Working Paper*, No. 14731.
16. Gnos, C. (1998), "The Keynesian identity of income and output", in P. Fontaine and A. Jolink (eds), *Historical Perspectives on Macroeconomics: Sixty Years after the General Theory*, London and New York: Routledge.
17. --- (2003), "Circuit theory as an explanation of the complex real world", in L.-P. Rochon and S. Rossi (eds), *Modern Theories of Money: The Nature and Role of Money in Capitalist Economies*, Cheltenham and Northampton: Edward Elgar, pp. 322-338.
18. Graziani, A. (2003), *The Monetary Theory of Production*, Cambridge: Cambridge University Press.
19. Keynes, J.M. (1980), *The collected Writings of John Maynard Keynes*, Vol. XXV, *Activities 1940-1944. Shaping the Post-War World. The clearing Union*, London and Basingstoke: Macmillan.
20. Marx, K. (1867/1976), *Capital, Vol. I*, Harmondsworth: Penguin.
21. --- (1885/1978), *Capital, Vol. II*, Harmondsworth: Penguin.
22. --- (1894/1981), *Capital, Vol. III*, Harmondsworth: Penguin.
23. Moore, B.J. (1988), *Horizontalists and Verticalists. The Macroeconomics of Credit Money*, Cambridge: Cambridge University Press.
24. Parguez, A. and Seccareccia, M. (2000), 'The credit theory of money: the monetary circuit approach', in J. Smithin (ed.) *What is Money?*, London and New York: Routledge.
25. Ricardo, D. (1817/1951), *On the Principles of Political Economy and Taxation*, Cambridge: Cambridge University Press.
26. --- (1951-5), *The Works and Correspondence of David Ricardo*, edited by P. Sraffa, Cambridge: Cambridge University Press.
27. Rossi, S. (2001), *Money and Inflation: A New Macroeconomic Analysis*, Cheltenham and Northampton: Edward Elgar.

28. --- (2003), 'Money and banking in a monetary theory of production', in L.-P. Rochon and S. Rossi (eds), *Modern Theories of Money: The Nature and Role of Money in Capitalist Economies*, Cheltenham and Northampton: Edward Elgar.
29. --- (2006), 'The theory of money emissions', in P. Arestis and M. Sawyer (eds), *A Handbook of Alternative Monetary Economics*, Cheltenham and Northampton: Edward Elgar.
30. --- (2007), *Money and Payments in Theory and Practice*, London and New York: Routledge.
31. --- (2009a), 'A common currency for Middle Eastern and North African countries? Lessons from the European Monetary Union', in D. Cobham and G. Dibeh (eds), *Monetary Policy and Central Banking in the Middle East and North Africa*, London and New York: Routledge.
32. --- (2009b), 'Monetary circuit theory and money emissions', in J.-F. Ponsot and S. Rossi (eds), *The Political Economy of Monetary Circuits: Tradition and Change in Post-Keynesian Economics*, Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan.
33. Rueff, J. (1963), 'Gold exchange standard: a danger to the West', in H.G. Grubel (ed.), *World Monetary Reform: Plans and Issues*, Stanford and London: Stanford University Press and Oxford University Press.
34. --- (1980), *Oeuvres completes*, Paris: Plon.
35. Schmitt, B. (1960), *La formation du pouvoir d'achat*, Paris: Sirey.
36. --- (1966), *Monnaie, salaires et profits*, Paris: Presses Universitaires de France.
37. --- (1973), *New Proposals for World Monetary Reform*, Albeuve: Castella.
38. --- (1975), *Théorie unitaire de la monnaie, nationale et internationale*, Albeuve: Castella.
39. --- (1984a), *Inflation, chômage et malformations du capital*, Albeuve and Paris: Castella and Economica.
40. --- (1984b), *Les pays au régime du FMI*, Albeuve and Paris: Castella and Economica.
41. --- (1985), 'Un nouvel ordre monétaire international. Le plan Keynes', in F. Poulon (ed.) *Les écrits de Keynes*, Paris: Dunod.
42. --- (1988), *L'ECU et les souverainetés en Europe*, Paris: Dunod.
43. --- (2006), 'Théorème de l'intérêt', *Quaderni di ricerca, Special Issue*, Lugano-Vezia: Research Laboratory in Monetary Economics.
44. --- (2009), 'Payment of external debt interests – Once: yes but Twice: no', Lugano: University of Lugano.
45. Smith, A. (1776/1991), *The wealth of Nations*, New York and Toronto: Everyman's Library.

Отримано 22.09.2009

Переклад з англ. Лисенко Ю.